

Розділ 3

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

CHAPTER 3

HISTORY OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL THEORY AND EDUCATIONAL PRACTICE

УДК 378.145

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-249-256

Віра Панасівна Курок,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти

Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: virakurok@gmail.com

Тетяна Анатоліївна Хоруженко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної
та професійної освіти

Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: horujenkota@ukr.net

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ГЛУХІВСЬКОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті порушено проблему виявлення передумов та історичних аспектів становлення технологічної освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Здійснено огляд європейських систем навчання ручної праці наприкінці ХІХ століття, окреслено проблеми, пов'язані з введенням навчання ручної праці в народних школах Росії, розглянуто особливості впровадження навчального предмета «Ручна праця» в освітні заклади на теренах сучасної України, наведено точну дату відкриття класу ручної праці в Глухівському учительському інституті та виявлено організаційні умови навчання майбутніх учителів.

Ключові слова: історія становлення, технологічна освіта, ручна праця, учитель ручної праці, Глухівський учительський інститут.

Постановка проблеми. В українських і зарубіжних школах одним із обов'язкових навчальних предметів є трудове навчання (технології), який є основою однойменної освітньої галузі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Метою освітньої галузі «Технології» на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти в Україні є «формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві» [1]. У базовій школі предмет означеної галузі має назву «трудове навчання», а у старшій школі – «технології». До недавнього часу вищезгадані шкільні предмети називалися «праця», а ще раніше – «ручна праця», «навчання ремесла». Які ж етапи еволюції пройшла освітня галузь «Технології»? Які були передумови для впровадження предмета «ручна праця» в заклади середньої освіти? З якого року та за якими навчальними програмами розпочалася підготовка педагогів для цієї галузі? З якого часу почали підготовку вчителів трудового навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка? Ця стаття покликана дати відповіді на поставлені запитання, адже, за висловом М. Ломоносова, народ, який не знає свого минулого, не має і майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання історії становлення технологічної освіти в Україні досліджували Д. Тхоржевський, О. Коберник, генезу підготовки вчителя трудового навчання

розглядали М. Чепіль та А. Федорович, історію розвитку методики трудового навчання в Україні вивчав В. Гаргін, історичний аспект підготовки школярів та вчителів трудового навчання не раз ставав предметом обговорення на науково-практичних конференціях різного рівня. Водночас варто відзначити, що генеза технологічної освіти у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка ще не ставала предметом спеціальних досліджень науковців.

Формулювання мети статті. Метою статті є виявлення передумов та історичних аспектів становлення технологічної освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Завдання статті полягають у короткому огляді європейських систем навчання ручної праці, окресленні проблем, пов'язаних з введенням навчання ручної праці в народних школах Росії, відкриттям класу ручної праці в Глухівському учительському інституті – першого серед закладів вищої освіти на теренах сучасної України.

Виклад основного матеріалу. Праця відіграє важливу роль у житті кожної людини. Крім того, що вона є засобом існування кожного члена суспільства, ще й сприяє особистісному розвитку людини, її фізичних і духовних якостей. Так, ще за 590 років до н. е в Афінах існував закон, опублікований політиком, реформатором і законодавцем, одним із «семи мудреців» Солоном, який говорив про те, що батьки зобов'язані навчити дитину якого-небудь ремесла, адже хто не навчає свого сина якого-небудь ремесла, той вчить його жити за чужий рахунок, тобто красти.

Українська народна педагогіка головну роль у процесі створення матеріальної та духовної культури відводила праці. У прислів'ях, як у своєрідному кодексі поведінки людини, говорилося: «бджола мала, а й та працює», «без діла жить – тільки небо коптить», «діло майстра величає!», «добрий початок – половина діла», «маленька праця краща за велике безділля», «не місце красить чоловіка, а чоловік місце», «не святі горшки ліплять, а прості люди», «під лежачий камінь вода не тече», «праця чоловіка годує, а лінь марнує», «хочеш їсти калачі — не сиди на печі» та багато інших.

В Україні навчання ремесел проводилося з перших днів прийняття християнства. Яким ремеслам навчали і як саме, говорити досить складно. Але достеменно відомо, що у Києві в XI ст. Анна Всеволодовна, дочка Всеволода Ярославовича, заснувала школу для дівчат, у якій вони навчалися письма, співу, шиття та інших видів жіночого рукоділля. Пізніше, в часи правління Петра Великого, були створені спеціальні училища для хлопчиків, де їх навчали таких ремесел, як футлярне, столярне, токарне тощо. Метою всіх цих робіт була підготовка до наступної трудової діяльності після закінчення училища, виробниче наповнення дозволяло учнів, оволодіння конкретними практичними вміннями та навичками.

У другій половині XIX століття бурхливий розвиток науки і техніки, розбудова міст, залізниць, ліній зв'язку тощо швидкими темпами змінювали спосіб життя людини, відправляючи в минуле патріархальне натуральне господарство. Розвиток промислового виробництва привів до посилення конкуренції між державами, активізації боротьби за ринки збуту і сфери впливу. Загальноосвітня російська школа в цей час піддавалася нищівній критиці за відставання її змісту і методів навчання від вимог виробництва. Тому закономірно почала створюватися нова педагогіка, прихильники якої намагалися змінити характер навчання, забезпечити його психолого-педагогічне обґрунтування, наблизити зміст, методи і спрямованість шкільної освіти до вимог практики і науково-технічного прогресу.

Унаслідок невисокої ефективності ремісничих класів і підвищення об'єктивної потреби промисловості у кваліфікованих робітниках актуалізувалася ідея щодо введення в народні школи ручної праці як самостійної дисципліни. Тим паче, аналіз такого навчання в школах європейських держав показав, що в багатьох країнах до цього часу вже склалися оригінальні системи викладання ручної праці. Найбільш відомими педагогами на цій ниві були У. Цигнеус (1810–1887) у Фінляндії, Клаусон-Каас (1826–1906) у Данії, В. Гетце (1843–1898) і А. Пабст (1854–1918) у Німеччині, Г. Саліссіс (1818–1890) у Франції, О. Саломон (1849–1907) у Швеції.

Французька система навчання ручної праці ґрунтувалася на ретельному вивченні окремих операцій при виготовленні деталей або частин виробу і орієнтувала учнів на підготовку до роботи на виробництві з високим ступенем розподілу праці. Спочатку в якості конструкційних матеріалів використовували папір і картон, потім здійснювався поступовий перехід до дерева і металу. Позитивними сторонами цієї системи були узгодженість навчальних програм на різних ступенях навчання в народній школі, різноманітність операцій і матеріалів, використання малюнків і креслень. Але виконання окремих вправ значною мірою знижувало інтерес учнів до занять.

Німецька система навчання відрізнялася поєднанням теоретичних і практичних занять. Але ця система була недостатньо продумана і обґрунтована з педагогічної точки зору, характеризувалася одноманітністю і невисокою ефективністю навчальних занять. У фінських школах проводили столярні та токарні роботи. Особлива увага зверталася на охайність і точність, на застосування знань, отриманих на

уроках природознавства і математики. Але занадто велика різноманітність виготовлених предметів і складність операцій помітно знижували практичну значущість цієї системи.

У Данії можна відзначити одночасну роботу вчителя з усім класом, застосування попередніх вправ з різними інструментами, призначеними для виконання практичних робіт, суворо систематизацію операцій у порядку зростання складності, наявність додаткових паралельних завдань для учнів з різним рівнем здібностей.

На думку російського діяча освіти В. Фармаковського, введення ручної праці в загальноосвітні школи дає відчутні результати як у педагогічному, так і в економічному відношенні. Так, значне підвищення конкурентоспроможності німецьких товарів і збільшення темпів розвитку промисловості в Німеччині вчений пояснював не тільки як наслідок проведених змін у змісті освіти, але й як результат поширення в народних школах ручної праці [2, с. 73].

Проблеми, пов'язані з введенням навчання ручної праці в Росії, неодноразово обговорювалися на засіданнях Постійної комісії з технічного та професійної освіти, створеної в 1868 р при Імператорському Російському технічному суспільстві. У результаті було прийнято рішення про вибір в якості зразка для Росії шведської системи навчання, яка відрізнялася високим педагогічним і методичним рівнем. За своїм характером система, розроблена О. Саломоном, мала предметне призначення, тобто діти повинні були виготовляти за зразками або моделям корисні в селянському побуті предмети з деревини.

Розглянемо особливості навчання ручної праці за О. Саломоном, адже вони були покладені в основу підготовки вчителів ручної праці. Відзначимо, що вчений виділяв такі напрями навчання ручної праці: фребелівське, гербартівське і несське. Сутність першого напрямку він убачав у розвитку за допомогою ручних робіт духовно-моральних здібностей дітей і повідомлення їм корисних знань; другого – в застосуванні ручних робіт в якості ілюстративного матеріалу; третього – у використанні ручної праці з метою загального розвитку дитини. Крім того, О. Саломоном були названі п'ять завдань навчання ручної праці:

1. Прищеплювати дітям любов до праці взагалі. Велика частина їх після закінчення школи повинна буде забезпечувати себе, займаючись фізичною працею, тому без бажання і вміння працювати вони виявляться приреченими на жалюгідне існування. Працьовитість можна виховати тільки в безпосередній трудовій діяльності, і предмет «ручна праця» найбільш підходить для цього.

2. Дати загальні навички ручної роботи, які є свого роду протилежністю вузькоремесленим. Школа повинна навчати як загальних елементів ремесел, так і елементів загальної освіти, вона лише закладає фундамент для подальшої трудової діяльності.

3. Сформувати і зміцнити звичку до самостійності. Традиційна школа має дуже мало коштів і можливостей для розвитку самостійності, а на уроках ручної праці вчитель фізично не може допомогти всім учням. З іншого боку, і діти не бажають допомоги, щиро радіючи своїм самостійним успіхам.

4. Привчати учнів до порядку, охайності і точності в роботі можливо лише тоді, коли діти виконують завдання в точній відповідності до технічних і технологічних вимог. Шкода, принесена безладом і неточністю в роботі, найбільш очевидна саме на уроках ручної праці.

5. Посилювати увагу учнів, старанність та наполегливість у роботі. Адже важко розвивати названі якості в дітей, які вирішують тільки теоретичні завдання. На заняттях ручною працею загострюється спочатку зовнішнє, чуттєве сприйняття, а потім і внутрішнє, пов'язане з продуктивним мисленням, необхідним для вирішення будь-яких проблем.

Практична частина прийнятої системи мала на увазі виготовлення кожним учнем самостійно і за зразком корисних у селянському побуті предметів з деревини. Для цього була створена так звана «колекція моделей», експонати якої добирали таким чином, щоб робота постійно ускладнювалася. Колекція вміщувала найпростіші (зубці для граблів, кілочка для квітника тощо), а також більш складні (лавку, стілець, дерев'яний тазик) об'єкти праці.

За ініціативою відомого вченого-механіка, директора Петербурзького технологічного інституту, а з 1888 р – міністра фінансів Росії І. Вишнеградського до 1884 року було розроблено «Проект загального плану промислової освіти в Росії». У навчальні плани народної школи пропонувалося ввести як самостійний предмет ручну працю. При цьому ставилося завдання досягнення як педагогічних, так і практичних цілей, але пріоритетна роль відводилася педагогічним. Утилітарні цілі нового предмета автори «Проекту ...» вбачали в розвитку промислів і «постачанні промисловості робочих з вірним оком і спритною рукою» [2, с. 75]. Високі вимоги висувалися до відбору видів ручної праці. В якості критеріїв висувалися такі: відповідність віковим особливостям дітей, різноманітність рухів для розвитку моторики рук, практична корисність виготовлених предметів, сприяння естетичному розвитку дітей, урахування інтересів і потреб місцевого населення, доступність і дешевизна конструкційних матеріалів та інструментів.

Відповідно до «Проекту...» з 1884 р. у Росії розпочалася підготовка вчителів народних шкіл до викладання ручної праці. Так, було прийнято рішення про відкриття 17 жовтня 1884 р. [3, с. 154] відповідного класу при Санкт-Петербурзькому вчительському інституті і направленні російських педагогів до Швеції з метою вивчення системи навчання ручної праці О. Саломона. У результаті до Несської семінарії був відряджений К. Цируль, який ознайомився з теорією і практикою шведського варіанта навчання ручної праці, а саме його несського напрямку. Таким чином, К. Цируль став першим викладачем ручної праці в Росії.

Варто відзначити, що протягом перших двох років поширення і розвиток ручної праці в Росії йшли повільними темпами, оскільки на той час це була нова справа, яку зазвичай зустрічали з великою недовірою і часто плутали зі столярно-токарним ремеслом. Незважаючи на це, тогочасна влада, визнаючи важливе педагогічне і практичне значення навчання ручної праці, почала піклуватися про викладання цього предмета в учительських інститутах, семінаріях та міських училищах, адже «этим наше отечество незаметно стало бы не только в уровень, но и опередило бы государства западной Европы в деле распространения в городских школах этого нового и важного предмета воспитания и обучения, вводя его прежде всего в разрядники учителей для этих школ» [4, с. 154].

22 жовтня 1888 року ознаменувалося для Глухівського учительського інституту відкриттям і посвяченням класу ручної праці. На теренах тогочасної Російської імперії це був другий навчальний заклад після Санкт-Петербурзького учительського інституту, а на теренах сучасної України – першим, де «обучение педагогическому ручному труду поставлено на твердую почву» [4, с. 154]. Таким чином, без перебільшення можна констатувати, що з цієї дати відбулося становлення і почався розвиток технологічної освіти в закладах вищої освіти на території сучасної України, а Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка є її альма-матір'ю.

Для початку на облаштування класу ручної праці було виділено 1000 рублів і придбано 15 верстатів, усі необхідні інструменти та 2 металеві токарні верстати для точіння по дереву і металу. Ці верстати були виготовлені в ремісничому училищі Цесаревича Миколи в Санкт-Петербурзі. На утримання класу ручної праці було заплановано асигнувати з державного казначейства щорічно 1600 рублів, починаючи з року заснування. Новий клас ручної праці в Глухівському учительському інституті був розташований в окремому кам'яному будинку і займав шість кімнат, дуже світлих і чистих. Зразкове оснащення класу ручної праці справило на викладачів, вихованців інституту й учнів зразкового міського училища, присутніх на освяченні, надзвичайно приємне враження. «День этот был событием для Глуховского учительского института» [4, с. 154].

На перших порах ручна праця викладалася в інституті як предмет необов'язковий. У рік відкриття класу охочих працювати виявилось 60 осіб (39 вихованців інституту і 21 учень міського училища). Вони працювали щодня з 16.00 до 20.00 год., по суботах – з 16.00 по 18.00, а в неділю – після богослужіння. Для зручності всі працівники були поділені на 4 групи (по 12–15 осіб). Кожна група відвідувала майстерню 3 рази на тиждень і працювала кожен раз по 2 години. Вибір часу для заняття ручною працею надавався самому працюючому. З початку відкриття майстерні ручної праці учні займалися роботами по дереву: столярними, токарними, ложкарними, різьбленими та ажурними. Тогочасний куратор Київського навчального округу у своєму звіті за 1891 рік зазначав, що «занятия ручным трудом не преследует целей утилитарных. Удовлетворение стремления к деятельности и творчеству, развитие воли, глаза, руки и вообще внешних чувств, любви и охоты к физической работе – вот ближайшая польза от обучения ручному труду» [5, с. 12].

Навчальні заняття з ручної праці в Глухівському учительському інституті проводив викладач С. Солошенко, який був відряджений за два роки до відкриття класу до Санкт-Петербурзького інституту, де протягом двох місяців ознайомлювався з теорією та методикою навчання ручної праці. Улітку 1888 р. С. Солошенко керував курсами ручної праці, які проводилися для вчителів м. Києва. Він «сумел повести дело надлежащим образом и возбудил к педагогическому ручному труду доверие в местном обществе» [4, с. 154].

Перший випуск учителів ручної праці відбувся в Глухівському учительському інституті в 1892 році. Є відомості, що один із випускників влаштувався викладати ручну працю в Оренбурзькому учительському інституті, два – в міських училищах Одеського округу, ще один – в парафіяльному міському училищі м. Києва та два – у майстернях при дитячих притулках Імператора Олександра II в м. Києві [6, с. 14].

Достеменно невідомо з якого часу, але у звіті куратора Київського навчального округу за 1897 рік зазначено, що ручна праця викладається у Глухівському учительському інституті як обов'язковий загальноосвітній предмет. На викладача ручної праці було покладено обов'язки проведення практичних робіт у майстерні (23 години на тиждень), уроки технічного креслення (6 годин на тиждень), ознайомлення учнів з історією і методикою викладання ручної праці, а також з технологією обробки дерева і металу (1 година на тиждень) [7, с. 12].

Згідно з даними за 1896 рік на теренах тогочасної Російської імперії навчальний предмет «ручна праця» викладався вже в 3 учительських інститутах та учительських семінаріях, в 70 міських училищах і більш ніж у 240 сільських та інших училищах [3, с. 154]. Крім того, у восьми навчальних округах і в 23 різних місцевостях організовувались курси ручної праці для вчителів місцевих навчальних закладів.

Справа навчання ручної праці стрімко розвинулася і в інших відомствах. Так, Головне Управління військово-навчальними закладами протягом 6 років підряд влаштовувало тимчасові курси ручної праці для офіцерів-вихователів та ввело таке навчання в усіх 23 кадетських корпусах і 1 військовій школі. Санкт-Петербурзька Рада дитячих притулків відомства установ Імператриці Марії також влаштовувала протягом останніх двох років подібні курси для підготовки до навчання ручної праці вихованців дитячих притулків. Усього ж в Росії за 11 років було підготовлено близько 2000 вчителів ручної праці. Кількість шкіл, в яких було розпочато викладання цього предмета, продовжувала постійно збільшуватися. Щодо території сучасної України, то за даними на 1896 рік, ручну працю викладали в таких навчальних закладах: Київський навчальний округ – Глухівський учительський інститут, Харківський навчальний округ – Волчанська учительська семінарія, Одеський навчальний округ – Новобузька учительська семінарія [3, с. 156].

Таким чином, з 1884 року навчання ручної праці поширилося в різних навчальних закладах Російської імперії. Незабаром при Міністерстві Народної Освіти було засновано особливе відділення для завідування справами з питань ручної праці. Метою роботи цього відділення була організація єдиного спільного керівництва навчання ручної праці, а також ужиття належних заходів щодо подальшої практичної та теоретичної підготовки з ручної праці освічених педагогів, бо «тільки такіє преподаватели, как показала практика преподавания названного предмета, могут поставить это дело вполне правильно» [3, с. 155]. До моральних якостей викладачів ручної праці та рівня їхньої професійної підготовки висувалися високі вимоги. Так, претенденти повинні були мати освіту не нижче учительського інституту, успішно пройти спеціальний курс ручної праці по роботах з дерева і металів, бути здатними з успіхом проводити уроки креслення [3, с. 158].

Висновки. Отже, технологічна освіта в закладах вищої освіти України почала свій розвиток з 1888 року і була пов'язана з відкриттям у Глухівському учительському інституті класу ручної праці. Тогочасні керівники Російської імперії розуміли важливе значення зазначеного шкільного предмета як для особистого розвитку дитини, так і для підготовки молодого покоління до життя, забезпечення промисловості кваліфікованими робітниками, які сприяли економічній розбудові держави. З метою поширення навчального предмета «ручна праця» в народних школах державні органи надавали вагому фінансову підтримку як закладам середньої освіти, так і вищої, усіляко сприяючи підготовці високопрофесійних педагогів.

Як бачимо, навчальний предмет «ручна праця» посідав важливе місце в системі освіти кінця XIX століття, але в умовах сьогодення ми можемо констатувати недооцінку значення технологічної освіти для розвитку молодого покоління з боку державних органів. Це виявляється у зменшенні кількості годин, відведених на вивчення трудового навчання (технологій) у школі, недосконалої змісту навчальної програми, занедбаності матеріально-технічного забезпечення майстерень. Залишається сподіватися, що держава врахує історичний досвід розвитку технологічної освіти з метою вирішення проблем цієї важливої освітньої галузі.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти від 23 листопада 2011 р. № 1392». Київ. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (дата звернення 10.04.2018 р.).
2. Екояма Етсуо, Котряхов Н. В. Ручной труд в образовательных учреждениях России (1884–1917 гг.). *Педагогика*. 2003. № 10. С. 73–80.
3. Указатель к Циркуляру по Киевскому учебному округу за 1896 год. Киев. 1897.
4. *Общепедагогический журнал для школы и семьи «Русская школа»* / под ред. Я. Г. Гуревича. № 1. С-Петербург, 1889.
5. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий за 1891 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1892.
6. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1892 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1893.
7. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1897 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1898.

Вера Афанасьевна Курок,

доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой технологического
и профессионального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: virakurok@gmail.com

Татьяна Анатольевна Хоруженко,

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры технологического
и профессионального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: horujenkota@ukr.net

**ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТАНОВЛЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
ГЛУХОВСКОМ УЧИТЕЛЬСКОМ ИНСТИТУТЕ В КОНЦЕ XIX ВЕКА**

В статье затронута проблема выявления предпосылок и исторических аспектов становления технологического образования в Глуховском национальном педагогическом университете имени Александра Довженко. Осуществлен обзор европейских систем обучения ручному труду в конце XIX века, обозначены проблемы, связанные с введением обучения ручному труду в народных школах России, рассмотрены особенности внедрения учебного предмета «ручной труд» в образовательные учреждения на территории современной Украины, подана точная дата открытия класса ручного труда в Глуховском учительском институте и выявлены организационные условия обучения будущих учителей.

Ключевые слова: история становления, технологическое образование, ручной труд, учитель ручного труда, Глуховский учительский институт.

Vira Kurok,

Pedagogical sciences doctor, professor,
head of Technological and professional
education chair,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national
pedagogical university,
e-mail: virakurok@gmail.com

Tetyana Khoruzhenko,

Pedagogical sciences candidate, associate professor,
associate professor of Technological
and professional education chair,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national
pedagogical university,
e-mail: horujenkota@ukr.net

**HISTORICAL ASPECTS OF TECHNOLOGICAL EDUCATION DEVELOPMENT AT HLUKHIV
TEACHERS' INSTITUTE AT THE END OF THE XIX CENTURY**

The article deals with the problem of identifying the preconditions and historical aspects of technological education development at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university.

***Introduction.** Handicraft classes (Technology) is one of the compulsory subjects at schools of Ukraine and abroad. It is the basis of the same educational field of the State standard of basic and complete general secondary education. At basic school of Ukraine the subject is called «Handicraft classes» and at high school – «Technology». Until recently, the mentioned above school subjects were named «Labor», and even earlier – «Handwork», «Craft training». What stages of development has the educational field «Technology» passed? What preconditions caused introducing the subject «Handwork» into secondary education? When did the teachers' training for this branch start and what programs were the first? Since when did the training of teachers of Handicraft classes begin at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university? This article is intended to answer these questions as according to M. Lomonosov, «A nation that forgets its past has no future».*

Purpose. *The purpose of the article is identifying the preconditions and historical aspects of technological education development at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university. The article tasks are connected with brief overview of European systems of handwork training as well as outlining the problems of introducing Handwork at Russian public schools and organizing the Handwork class at Hlukhiv teachers' institute, the first higher educational institution in modern Ukraine.*

Methods. *For writing the article such theoretical scientific methods were used as analysis, synthesis, systematization, abstraction, specification, comparison, classification, generalization of historical, scientific and pedagogical sources.*

Results. *Labor plays an important role in the life of every person as it is a means of each society member existence and contributes to general development of the person as well as his/her physical and spiritual qualities. In Ukraine crafts training dates back to the first days of the Christianity adopting. The purpose of such work was to prepare children for work, their productive entertainment, and mastering practical skills.*

In the second half of the XIX century the low efficiency of craft classes and the increasing objective industry needs in skilled workers caused introducing Handwork as a subject at public schools. As a sample, the Swedish system of teaching by O. Salomon was chosen. It was purposeful.

Since 1884 in Russia at St. Petersburg teachers' institute the training of Handwork teachers for public schools began. K. Tsirul' became the first Handwork teacher in Russia. During the first two years Handwork spreading in Russia was slow, because it was often confused with joinery and turning.

On October 22, 1888, the first Handwork class was organized at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university. In the territory of modern Ukraine this higher educational institution was the first where teachers of Handwork were trained. The state authorities paid much attention to the material arrangement of the workshop and funds for its maintenance were allocated each year. S. Soloshenko was appointed as the Handwork teacher at Hlukhiv teachers' institute.

By 1987, Handwork was taught as an optional subject at the institute. The first Handwork teachers graduated from Hlukhiv teachers' institute in 1892. High demands to moral qualities of Handwork teachers and the level of their professional training were put forward. Thus, the applicants had to graduate from the teachers' institute, successfully pass a special course in woodwork and metalwork and be able to give Drawing lessons.

Originality. *Technological education at higher educational institutions of Ukraine began its development in 1888 and was associated with organizing the Handwork class at Hlukhiv teachers' institute. The leaders of the Russian Empire of that times understood the importance of such school subject for both the personal development of the child and preparing the younger generation for life, and providing the industry by skilled workers, who contributed to the economic development of the state. In order to spread the subject «Handwork» among the public schools the state authorities provided significant financial support both to institutions of secondary and higher education, contributing in every way to the highly professional teachers training.*

Conclusion. *As we see, the subject «Handwork» played an important role in the educational system of the end of the XIX century. But nowadays state authorities underestimate the importance of technological education for the younger generation development. It is manifested in reducing the number of hours spent on studying Handicraft classes (Technology) at school as well as in imperfecting content of the curriculum and neglecting the material and technical support of workshops. We hope that the state will take into account the historical experience of technological education development in order to solve the problems of this important educational field.*

Key words: *history of development, technological education, handwork, teacher of Handicraft classes (Technology), Hlukhiv teachers' institute.*

References

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` «Pro zatverdzhennya Derzhavnogo standartu bazovoyi i povnoyi zagal'noyi seredn'oyi osvity` vid 23 ly'stopada 2011 r. № 1392». Ky'yiv. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (data zvernennya 10.04.2018 r.).
2. Ekoyama Etsuo, Kotryaxov N. V. Ruchnoj trud v obrazovatel'nykh uchrezhdeniyax Rossy'y` (1884–1917 gg.). Pedagogiy`ka. 2003. № 10. S. 73–80.
3. Ukazatel' k Cy'rkulyaru po Ky'evskomu uchebnomu okrugu za 1896 god. Ky'ev. 1897.
4. Obshhepedagogy`chesky`j zhurnal dlya shkolы y` sem'y` «Russkaya shkola» / pod red. Ya. G. Gurevy`cha. № 1. S-Peterburg, 1889.
5. Otchet popechy`telya ky'evskogo uchebnogo okruga o sostoyaniy` muzhsky`x gy`mnazy`j y` progy`mnazy`j za 1891 god. Ky'ev: Ty`po-Ly'tografy`ya Vysochajshe utver. Tovary`shh. Y`. N. Kushnerev y` Ko. Ky'evskoe otdeleny`e, By`by`kovsky`j bul'var, d. № 8b. 1892.
6. Otchet popechy`telya ky'evskogo uchebnogo okruga o sostoyaniy` uchebnykh zavedeny`j okruga za 1892 god. Ky'ev: Ty`po-Ly'tografy`ya Vysochajshe utver. Tovary`shh. Y`. N. Kushnerev y` Ko. Ky'evskoe otdeleny`e, By`by`kovsky`j bul'var, d. № 8b. 1893.

7. Otchet popechy`telya ky`evskogo uchebnogo okruga o sostoyany`y` uchebnykh zavedeny`j okruga za 1897 god. Ky`ev: Ty`po-Ly`tografy`ya Vysochajshe utver. Tovary`shh. Y`. N. Kushnerev y` Ko. Ky`evskoe otdeleny`e, Vy`by`kovsky`j bul`var, d. № 8b. 1898.

Отримано редакцією 25.05.2018 р.

УДК 378.014.62

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-256-264

Григорій Васильович Луценко,
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: gr1974@ukr.net

Олена Анатоліївна Маковська,
кандидат педагогічних наук, доцент
e-mail: olenam2011@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ РОБОТИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

У статті розглянуто проблему моніторингу як спеціальної системи, певного процесу, технології. Встановлено, що у сфері освіти метою моніторингу є побудова нових та вдосконалення наявних систем управління освітньою діяльністю закладу освіти у цілому та його структурних підрозділів зокрема. Відповідно до сформульованої мети моніторингу визначаються його основні завдання. До них відносимо розроблення чіткої системи критеріїв оцінювання діяльності викладацького складу й студентів/учнів та методик застосування таких критеріїв на практиці; розроблення методик аналізу отриманих даних за різними параметрами (кількісними та якісними) для встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на функціонування системи освіти; створення звітної документації із зазначенням можливих способів подолання негативних тенденцій.

Ключові слова: освіта, управління, менеджмент, моніторинг, модель, система, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Поняття моніторингу досить складне і багатогранне. Воно походить від латинського *monitor* – той, що нагадує, наглядає, застерігає. Уперше це поняття було використано в ґрунтознавстві, потім в екології (моніторинг навколишнього середовища), а пізніше – і в інших науках: біології, техніці, соціології, економіці, банківській діяльності, психології, теорії управління, медицині, педагогіці та у сфері освіти в цілому.

Незважаючи на широку сферу застосування інституту моніторингу, ще не можна стверджувати, що ця категорія вивчена досить ґрунтовно в усіх сферах життєдіяльності людини. До такої сфери, зокрема, належить сфера освіти та державне управління нею. Останнім часом пропонуються теоретичні розробки та проводяться різноманітні експерименти, спрямовані на створення ефективних методик вимірювання параметрів досліджуваних об'єктів у системі освіти, визначення показників і критеріїв якості освітнього процесу [1; 2 та ін.].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняттєвий апарат з питань моніторингу в освітній галузі розроблявся багатьма вченими, серед яких Г. Єльнікова, О. Касьянова, О. Коберник, С. Сіліна, О. Субетто, С. Шишов та ін.

Змістовний аналіз різних підходів до визначення поняття моніторингу в освітній сфері був проведений Т. Лукіною [3].

Таким чином, дослідники розглядають моніторинг як спеціальну систему, певний процес, технологію; розмежовують та об'єднують з процесами оцінювання й контролю; відзначають характерні особливості цього феномену; будують свої класифікації за різними ознаками; пропонують моделі моніторингових систем на різних рівнях освіти для проведення досліджень у галузі оцінювання якості освіти тощо.

Мета статті полягає в аналізі й узагальненні можливостей використання інструментарію освітнього моніторингу в системі роботи органів державного управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що інститут моніторингу використовується в